

[הוראות](#)

קטנים דוקא במקום שאין עכו"ם" כי במקום שיש עכו"ם יש לדברי כת"ר להעדיף לעשות ע"י עכו"ם שאינו אלא איסורא דרבנן משא"כ ע"י קטן יש איסור דאורייתא.

אם המשנ"ב שדבריו נאמרו הלכה למעשה כתב: "וה"ה ע"י קטנים" משמע שדין עכו"ם ודין קטן עדיפותם שוה, ועוד לדברי כת"ר היה המשנ"ב צריך לכתוב "וה"ה ע"י קטנים ונשים" שאין חשש שיבואו להקל במקום שאין פקו"נ שהרי המחבר פסק שאין לעשות ע"י נשים מדוע נקט דוקא ע"י קטנים. אלא ברור שדברי המשנ"ב מוסבים על הרמ"א שכתב שיש אומרים שאם אפשר לעשות בשינוי או ע"י אינו יהודי עושין כלומר ששיטה זו סוברת ששבת דחווה אצל פקו"נ ויש למעט באיסורין כמה שאפשר וע"ז הוסיף המשנ"ב "ה"ה ע"י קטנים" ממעטים באיסורין אך בנשים אין כל מעוט באיסורין ואלו להסבר כת"ר אין לדברי המשנ"ב כל קשר לדברי הרמ"א.

ח. עתה אבוא לבסס דברי ביתר שאת כפי שכתבתי "בכנסת ישראל" ואעתיק את דברי המג"א סימן שמ"ג וז"ל: "הרשב"א בתשובה כתב דמידי דצריך לתנוק כגון אכילה ושתייה ביוהכ"פ מאכילים אותו בידים וכן כתב הר"ן, וא"כ אם התנוק חולה ואי אפשר לשאת אותו חוץ לבית יבקש מהעכו"ם שיתן לתנוק חמץ, ואפילו הולך לפעמים העכו"ם יכול לצוות לקטן ליתן לו לשתות אבל הוא עצמו לא יגע בו שמא יאכל ממנו".

נראה ברור מדבריו שכל פסקו מבוסס על דברי הרשב"א והר"ן שכתב בלשונו אחר שהביא דבריהם "וא"כ וכו'.

והרי הרשב"א והר"ן ריש פרק יום הכפורים התירו רק איסור דרבנן לצורך תנוק וכיצד למד המג"א מדבריהם שמותר לצוות לקטן להאכיל חמץ לקטן אחר, ואפילו לגדול אוסר רק בגלל הסיבה שמא יבא לאכלו ולא משום איסור ספיה, ובשו"ע הגר"ז (ת"נ כ"ה) התיר אם אי אפשר ע"י קטן גם לגדול להאכילו בידים אע"פ שהוא חולה שאין בו סכנה?

אלא נראה ברור שהמג"א הבין את הרשב"א שבאיסור זמן אין איסור דאורייתא של לא תאכילום ויש רק איסור דרבנן, וסובר המג"א שאיסור חמץ הוא איסור זמני וכן כתב "בטעם המלך" בסוף קונטרסו על איסור חל על איסור בהלכות איסורי ביאה, וכן בספר "צפנת פענח" חמץ ומצה פ"א ו' תלה דבר זה במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון אם חמץ לאחר הפסח אסור מן התורה, דמאן דאמר דמותר לאחר הפסח מן התורה סובר שהאיסור הוא בזמן וכגבירא וכן פוסקים להלכה. וא"כ מובן היטב כיצד בסס המג"א את פסקו על דברי הרשב"א והר"ן, מהר"ן רק הוכיח שאיסור דרבנן מותר לצורך התנוק, ומהרשב"א הוכיח שני דברים שבאיסור זמן הוא רק איסור דרבנן ולצורך התנוק מותר להאכיל איסור דרבנן, ולכן אחר שהביא דבריהם יצא לבסס פסקו בלשון "וא"כ".

וכן יעויין במג"א (רס"ט א') שמתיר להאכיל קטן לפני קדוש כותב בזה הלשון: "למש"כ הרב"י בסימן שמ"ג בשם הרשב"א והר"ן דכל מידי דהוא רביתא דתנוק כגון אכילה ושתייה מותר להאכילו בידים ולא גזרו בהו חכמים, דהא אפילו ביוהכ"פ מצוה להאכילו ואין מחנכין אותו אפילו לשעות וכ"ש כאן ויש חילוק בין

אכילת איסור לאכילת היתר בזמן האיסור וכמש"כ התוס' בפסחים ק"ו ע"ב".
גם בדין זה מבסס המג"א את פסקו על הרשב"א והר"ן וזהו ממש זהה למש"כ
בענין חמץ. והיה נראה לי להוסיף עוד בדברי המג"א שמ"ג אחר שהביא את דינו
בענין חמץ הוסיף וכתב בזה"ל: "וכתב עוד רי"ו דכל דבר שהוא משום מצוה
ספינן ליה בידים כגון שמחנכין אותו לתקוע בשבת וכ"כ התוס' בפסחים פ"ח
דמותר להאכיל פסח לקטן אע"פ שלא נמנה עליו כיון שהוא חינוך מצוה" כלומר
לאחר שהביא את דינו לענין חמץ המבוסס על הרשב"א שבאיסור זמן אין לא
תאכילום מן התורה, המשיך להביא את דברי התוספות בפסחים שמותר להאכיל
לקטן אע"פ שלא נמנה עליו כיון שהוא חינוך מצוה, שדין זה גם מבוסס על אותו
יסוד שבאיסור זמן אין איסור לא תאכילום ולכן מותר להאכיל קטן שלא למנויו
משום חינוך מצוה.

03/07/2018

אוצר החכמה

מה עדיף, שינוי כלאחר יד או להשתמש בקטן

ד

בס"ד כבוד הרה"ג ר' אלימלך וינטר שליט"א עש"ק וישלח מכתב כת"ר קבלתי וכו' מגילה עפה השגות הארות והערות על מה שכתבתי ותשואות חן לו על פלפלו ואמנם מחוסר פנאי שאיני בעל מלאכה אחת לא נתתי הזמן להעמיק בעיון ולכן אכתוב לו מה שנראה בהשקפה ראשונה וכת"ר בחכמתו יכרר הטוב וזה החלי מה שכתב באות א' לפרש דברי הרשב"א שהקשה איך מותר להאכיל לקטן בידיים ביוהכ"פ הרי אסור משום לא תאכילום ופירש כת"ר שלמד הרשב"א ההיתר לדבר ממעשים בכל יום ואם כי הדבר יתכן מ"מ אין זה נוח שהרי הר"ן שהוכיח שאיסור סיכה מדרבנן ממה שמותר לסוך לקטן בודאי סובר שאסור להאכיל לקטן וכי שייך מחלוקת במעשים בכל יום אכן נראה שלכו"ע ראו מעשים שמאכילין לקטן בידיים רק הר"ן פירש שההיתר אכילה משום סכנה וכנראה מלשון הר"ן שם ואילו הרשב"א סבר שאין סכנה וע"כ מה שמאכילין מטעם אחר אכן מה שכתב כת"ר באות א' שהרשב"א למד כרש"י וכן הביא עוד הרבה ראשונים הסוברים שמותר להאכיל אינו משום סכנה ולכן אין לתמוה אם גם הרשב"א סובר כן, אהובי ידידי לא שללתי דבר זה שיתכן שמותר גם בלי סכנה אך אם נאמר שהרשב"א הוכיח שמותר ממעשים בכל יום או משמאי איך אפשר להוכיח כיון שיש לומר שמשום סכנה האכיל שמאי ואף את"ל שהרשב"א ידע מחכמתו שאין סכנה בדבר מ"מ בקטן מאד קשה לומר שאין סכנה וא"כ מה ראייה משמאי אולי האכיל לקטן מאד זולת אם נדחה שבקטן האוכל פת בזה ידע הרשב"א שאין סכנה ושמאי האכיל פת ודוחק.

ומה שכתב עוד באות א' שהרשב"א הוכיח ממה שפירש שהתינוקות מותרים בכולם נראה שצודק כת"ר ואני סמכתי על הר"ן שפירש שמדובר בסיכה ורחיצה אכן כנראה שגם הר"ן פירש בכולם גם חבילה רק שהתיר משום פקוח נפש וכמו שכתבתי למעלה.

מה שכתב כת"ר באות ג' ידע מעלתו שכל מה שנדחקתי בפלפולים לומר ששייך לא תאכילום בעשה היה ליישב המג"א לפי גירסת המ"ב שאסור להאכיל לקטן חוץ לסוכה ואם לכת"ר פשוט שהגירסה דלא כהמ"ב א"כ אדרבה נראה לומר שבמצות עשה אפילו כשהקטן מחויב בו משום חינוך מ"מ אין בזה לא תאכילום ומתייבש הכל בפשטות שלכן מותר להטעימו מקידוש שאין כאן אלא עשה וכן גם יוהכ"פ לפי הדרך שעיקרו של יוהכ"פ עשה הוא והלאו בא לחזק העשה וכל שפטור מעשה אין כאן מאכל איסור. ואף מצוות עשה עדיין אין הופך המאכל לאיסור אבל מלאכה בשבת שהדבר אסור מצד עצמו ולא מכח שמבטל

מצוות עשה אין לנו הוכחה שגם בזה אין איסור לא תאכילום ועיין בסוף המכתב. ומה שהביא כת"ר "ממשנת יעבץ" שמצות עינוי ביום הכיפורים אינו מתקיים אלא באינו אוכל כל היום אף כי מסברה חשבתי גם אני לומר כן מ"מ מתוס' ישנים ביומא גבי התינוקות מחנכין אותם לשעות הביאו שם דעת היראים שאין מצוות חינוך אלא בעשה ולא בל"ת והקשו מחינוך יוהכ"פ ותירצו שיוהכ"פ עשה יש, הרי מבואר בדבריהם שהחינוך גם לשעות מדין חינוך לעשה הוא וא"כ נדחה סברת ה"משנת יעבץ".

מה שדחה כת"ר מה שהבאתי מהרשב"א שבת שאסור להאכיל בידים לקטן מלאכת שבת ואסור מן התורה משום לא תאכילום וכת"ר פירש הרשב"א שהכוונה לבנו וכמו שמשמע סיום דברי הרשב"א הנה החת"ס יור"ד סימן פ"ג פירש הרשב"א בדרך אחרת והוא שאיסור מלאכה בבנו בשבת אסור רק בעושה המלאכה לצורך אביו ואילו לא תאכילום אסרה תורה גם במאכיל חמץ בפסח לקטן לא מצאתי ישוב נכון עיינתי ב"חיי אדם" ושם לא כתב שמותר להאכיל בידים לקטן וגם במ"ב אין הכרח לזה ורק בשו"ע הרב מתיר.

מה שכתב כת"ר שמה שכתבתי שמותר להאכיל לקטן איסור במקום שאילו היה גדול היה מותר שהיה מצוה וכתב כת"ר שאם האיסור לא תאכילום מן התורה אין הולכין אחר הטעם אלא גזה"כ אכן לענ"ד יש לומר שלא מכח הטעם של הקרא אני מתיר רק שלא אסרה תורה להאכיל איסור לקטן להחמיר על הקטן יותר מאילו היה גדול והבאתי בזה כמה דוגמאות צא ולמד וכי יש מי שאוסר לטמא קטן לאביו שמת לסברת הרמב"ם ריש הלכות אבל שהתירה התורה טומאה לקרובו של מת משום מצוות אבילות אכן נראה שסברת רש"י ברכות בסוגיא של כבוד הבריות ריש פ' מי שמתו שמותר לא מטעם כבוד הבריות וכן יהיה אסור לקטן ללבוש כלאים בציצית ועוד הרבה דוגמאות יש בכעין זה.

מה שכתב כת"ר באות ח' לחזק חידושו שבאיסורי שבת אין לא תאכילום ושכוונת המג"א להסבר שכל שאינו איסור חפצא רק איסור לזמן אינו בכלל האיסור של לא תאכילום אשאל לכבודו איך יתכן לומר כן הרי המג"א מסתמך על הב"י שהביא כך בשם הר"ן והרשב"א והרי הר"ן ברור שאינו סובר שהעלה כת"ר שאיסור התלוי בזמן מאכילים לקטן שהרי הר"ן הוכיח ממה שמותר לסוך לקטן ביוהכ"פ שסיכה אינו אסור אלא מדרבנן וע"כ שהר"ן שהביא להרשב"א שמותר להאכיל איסור דרבנן לצורך הקטן אינו אלא איסור דרבנן ולא דאורייתא וא"כ הר"ן בודאי לא סובר כן ואולי נדחוק שהר"ן רק מסכים לסברה של צורך קטן מותר איסור דרבנן. אכן דבר זה קשה גם לפי הסברי שיוהכ"פ חלוק מאיסורים אחרים שעקרו עשה, עוד קשה גם לדעת כת"ר למה מותר להאכיל חמץ לקטן הרי מדרבנן אסור לא תאכילום גם באיסורים התלים בזמן ואם לצורך הקטן מותר גם מדרבנן אסור למה לא מצינו בכל האחרונים הדנים בזה כמו הרע"א בתשובה שכתב להתיר להביא חומש וסידור לקטן לצורך הקטן הזכירו כרמלית והרי מותר גם ברה"ר ואם כי יש לומר שנקטו האמת שכומנינו אין רה"ר מ"מ אם נחליט שהדבר שקול הרי זה ספק דאורייתא ובודאי שעדיף לעבור איסור דרבנן ודאי מלעבור ספק איסור תורה וכמובאר בגמ' ר"ה שבאם בעיר אחת ספק תוקעין ואחת

מברכים הולכין לספק חוקעין עכ"פ להלכה איני תוקע עצמי ומ"מ יש לעיין שהרי ע"כ זה ברור שיש חולקין על חידוש כת"ר בין מהראשונים ובין מהאחרונים שנתקשו למה צריך חידוש מיוחד שאסור מלאכת בן בשבת מוכח שאינם סוברים סברת כת"ר וצ"ע מה שהקשה כת"ר על מה שהקשתי למה אין מחנכין קטן להוריד שופר מאילן ותירץ כת"ר שהטעם חינוך בהורדת השופר אין הדבר מוכרח שאין מצוה לחנך בהכנת השופר והרי אילו לא היה איסור היה כל אדם חייב להוריד השופר וא"כ למה לא נחנך קטן לזה אכן באמת הדבר קשה גם לפי שיטתי שהרי מותר להאכיל קטן בידים לצורך הקטן וא"כ נאמר לו שיווריד השופר ונתקע עבור הקטן וישמעו הגדולים וכמו שכתב הרע"א להתיר להביא סידור לבית הכנסת דרך כרמלית וצ"ע זולת אם נאמר שהשופר נעשה מוקצה ואסור לתקוע אכן כיון שביהש"מ היה מותר להוריד שכל משום שבות לא גזרו עליו בביהש"מ שוב אינו

מותר.

מה שהקשה כת"ר על סברתי שהלאו של יוהכ"פ בא לחזק העשה א"כ למה נשים חייבות בעיניו הא פטורות מעשה יפה תירץ שמשום העונש חייבות והרי הוקש אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ומה שהקשה מקרבן פסח יש ליישב שרק עונש שיש עליו כפרה קרבן חטאת לזה היקש שהרי ההיקש של אשה לאיש נאמר בגזל הגר וגזל הגר יש בו קרבן אשם ומה שהוכיח מרש"י יש לומר שרש"י חולק על הרמב"ן אלא שחולק על קידושין או שסובר כהרמב"ן אלא שסובר שיוהכ"פ אין הוא בא לחזק העשה אלא הוא איסור לאו אף שהלאו רק נלמד מהיקש שכיון שעונש הזהיר והרשב"א סובר כהרמב"ן והרי תוס' קידושין לה ג"כ אינם סוברים כהרמב"ן ואם כי מתוס' כתובות דף נ' גבי צדקה נראה שסובר כהרמב"ן ובזה מיושב קושיית ^{החכמה} הבית יעקב שם למה אומרים עוסק במצוה פטור מצדקה והרי יש לאו ולפי הרמב"ן מתורץ ודוק כי קצרתי.

יש להוסיף שעיינתי בשו"ע הרב סימן תר"מ ס"ד ושם כתב שהאם אינה חייבת לחנך בנה במצוות ולכן מותר לה ליתן לפניו לאכול חוץ לסוכה אעפ"י שידועת שבודאי לא יכנס לסוכה לאכול אלא יאכל במקום שנתנה לו אין בכך כלום כיון שאינה אומרת לו שיאכל חוץ לסוכה עכ"ל ומזה נראה שלאמר לקטן שיאכל חוץ לסוכה אסורה לאם והרי זה כגירסת המ"ב במג"א ולא כהלבושי שרד והפרמ"ג ולפי"ז בהכרח זקוקים למה שפירשתי במכתבי הקודם וממילא בהכרח שאיסור לא תאכילום נוהג גם באיסור שאינה איסור חפצא.

לכן לפי"ז חזרת הקושיה ממה שפסק בהלכות פסח ולצערי לא מצאתי ישוב לזה וצ"ע הן אמת שגם מה שהתיר לאם ליתן מטעם שאינה חייבת בחינוך יש לעיין שהרי הרמ"א פסק כדעה שלא רק האב חייב בחינוך כסימן שמ"ג ויש לי בזה אריכות דברים ואין כאן מקומו עוד נראה שאף אם נודה לכת"ר שאין לא תאכילום מן התורה במאכילו איסור שבת מ"מ מדרבנן כתב כת"ר בדעת הרשב"א שאסור וברור הדבר שהרי גם חמץ לא התירו אלא לתינוק חולה וא"כ עדיין יש לומר שעדיף לעבור איסור כלאחר יד מלעבור איסור לא תאכילום מטעם שהעלנו שאיסור לא תאכילום עיקרו מן התורה בשאר איסורים אכן אין זה מוכרח שיתכן שגם כלאחר יד נחשב כעיקרו מן התורה כיון שהמלאכה עצמה מן התורה.

הרב אברהם דב לוי
בני ברק

חבלה רפואית

החובל בחבירו דינו מפורש בתורה במשנה ובתלמוד להתחייב בחמשה דברים. ואף זאת שנינו: אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד. ואם סימא את עין חבירו משלם נזק שלם אפילו בשוגג (ב"ק כו א ורש"י), אלא שבשוגג אינו חייב אלא בנזק, ופטור משאר ארבעה דברים, ע"י גמ' שם. רופא שניתנה לו הרשות לרפאות, ע"י ב"ק פה ב, כשהחולה בא אליו להתרפאות, ע"י רמב"ן עה"ת ויקרא כו יא, והזיק לחולה במהלך טיפולו, ההלכה כדינו משתנה בהתאם לתנאים ולנסיבות, מי היה הרופא, אומן ובעל רשיון, או שלא היה אומן, או שלא היה לו רשיון. כיצד קרה הנזק, האם היה צפוי מראש, או בלתי צפוי. על כל אלה ועוד נבאר בע"ה בהמשך.

הרופא שרשאי לטפל ופוג הרופאים

ההלכה ברופא שחבל ע"י טיפול רפואי מבדילה בכירור בין רופא בקי ושאין במקומו רופא גדול ממנו, ומרפא ברשות בי"ד, לרופא שאינו בקי ושיש במקומו רופא גדול ממנו, ואיננו מרפא ברשות בי"ד. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (הוצ' שעוול עמ' מג) וממנו נפסק בטוש"ע יו"ד סי' שלו א : כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא לו עסק בהן. וכן אם יש שם גדול ממנו, ואם נתעסק בהן כלל שופך דמים הוא בודאי. ואם ריפא שלא ברשות בי"ד והזיק חייב בתשלומין, בבקי, וכ"ש אחר, שאין בי"ד מרשים למי שאינו בקי.

מקור הרמב"ן הוא בתוספתא גיטין פ"ג הי"ג וב"ק פ"ו ה"ו ופ"ט ה"ג ומכות פ"ב ה"ה (בהשמטה), שם נזכר בפירוש שהפטור ברופא שהזיק אינו אלא ברופא אומן שריפא ברשות בי"ד. ולמד הרמב"ן שרופא אומן ורשות בי"ד הם שני תנאים נפרדים. ואפי' כשמתקיים בו התנאי הראשון שהוא רופא אומן אם אין לו רשות בי"ד לרפאות, חייב בתשלומים. אפי' במקרים בהם רופא אומן ויש לו רשות בי"ד, פטור עליהם, וכפי שיתבאר בפרקים הבאים. אלא שמ"מ מבחין הרמב"ן בין שניהם, שאילו על מי שאינו בקי ומתעסק ברפואה כתב שהוא שופך דמים בודאי, אבל על המרפא שלא ברשות בי"ד כתב רק שאם הזיק חייב בתשלומים.

כוונת הרמב"ן שמי שאינו יודע בטיב מלאכה זו וכן כשיש שם גדול ממנו שהוא שופך דמים בודאי מתארים בדברי הרמב"ן הקודמים שם ש"אין לך ברפואות אלא סכנה, מה שמרפא לזה ממית לזה. ו"טעותם של רופאים סם המות הוא", וכן הביא שם מברייטא בגמ' יומא כג ב מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו דבש וכל מיני מתיקה שיפים ומאירים את העינים, ואילו החולה באישתא צמירתא בבולמוס שלו והאכילוהו דבש הרי אלו הורגים אותו. ועיי"ש עוד כמה דוגמאות